

ուղիդ կերպով կը գրեն. կան ալ՝ որ կը գրեն. կերբէ, կգործէ, և այլն. որուն անտեղու թիւնը արդէն յայտնի է:

Ա, չ, չ, չ

Բարեկոն մը խոսնակ գրութեանց նոյն. այն այս ձեւերուն մէջ — Պի բացասականէն սկսիմք: Թէ ուսկից երեւան ելած է սա՝ Գիննակ. Գեր. լաւ կերպով կը պարզէ: Նախ. նետց ոչին ընտանեկանը՝ որ է չ, կը սկսի տիրապետել միջին դարերու մէջ՝ մինչև որ ԺԱ, ԺԲ, դարերու մէջ երեւան կ'ելլէ նոր ձեւ մը էական բայով և ի նախորդով. Չէ ի հասանելի (չէ ի հասանելի), չի հասնիր. չեաք ի լսել, չիկնք լսեր. չեմ ի գալ, չեմ ի գար, և այլն. Այդ ի նախորդը հիմայ միայն երեք միավանկ բայերու վրայ ծնացած է, որ սա. կայն աւարկորէն կը համարուի: Նոյն ի նախորդին է դարձեալ, կը յաւելու նոյնը, սահմ. ներկ. եզ. Յէ գլխին զարտուղու. լեանս պատճառը. կըսենք կրճատմամբ՝ ինք չի լսեր, չի մար. իբր թէ չէ ի լսեր, չէ ի մար. կամ իբր թէ չի լսեր, չի մար, և այլն:

Այս այսպէս բլլալէն ետքը, փափաքելի է որ ազգային լեզուներն հետեւէին այս ուղիդ և գրեթէ ընդհանրացած կանոնին, և սահմ. ներկ. եզ. Յէ գլխին բաղաձայնէ առաջ գրէին չի բացասականով և ձայնաւորէ առաջ, չի, վասն զի ձայնաւորի կրճատում կայ. — գրէին. չի տեսներ, չի բերեր, չի նստար, չ'ուզեր, չ'ունենար, չ'ընդունիր. և ոչ՝ չը տեսներ, չը բերեր, կամ չտեսներ, չբերեր, կամ չտես. ներ, չբեր, (որ է ստոր. անկատ.), և կամ չուզեր կամ չընդունիր. այս վերջի ձեւերն ամէնքն ալ սխալ են, և սակայն ամէնքն ալ խառնափնտր կերպով գործածութեան մէջ են: Պրոշակայ լեզուները՝ գրեթէ ամէնքն ալ ուղիդ կերպով կը գրեն այս ձեւերը, և զեւ վերջերս՝ Արեւելք քանի մը սինակ կը զոհէր այս ինքզոյն նկատմամբ. բայց ոչ ապաքէն զեւ կը շարունակեն սխալագործութիւնները: Կան լեզուներ, և աւելի հնդկականներ կամ թարգմանիչներ, որոնք խոսնախոսուն կը գրեն. չի տեսայ, չի բերել, չի չինեց, և այլն. ու. բիշներ՝ չը տեսայ, չը բերել, չը չինեց, և

այլն. և ուրիշներ՝ չ'տեսայ, չ'բերել, չ'չինեց, և այլն. երեք սխալագործութիւններուն ալ տեղ. գործիւնը յայտնի է: Նախնիք կը գրէին չտեսի, չբերել, չբեր, և այլն. արդ ի՞նչ պատճառաւ աշխարհաբարի մէջ մտեր է այդ ի գիրը, արդեօք փափկութեան, քաղցրաւ ձայնութեան համար. արդեօք քան զնախնիս աւելի փափնկ ախանջ ունինք, այդպիսի ան. տրամաբան ձեւ մը գործածելու համար: — Չը տեսայ, չը բերի, և այլն, գրելու նպա. տակն ի՞նչ է. ի՞նչ հարկ կայ դրին. միթէ ուրիշը չ'նշում ունեցող բառերու մէջ կը դնենք ը գիրը. կը գրենք, չը տես, չը գոյ, չը բա. հանայ, չը միաբանութիւն, տը գէտ, տը կար, և այլն, և այլն, այլանգակ ձեւերով. ոչ. ապա ինչեւ գրել չը տեսայ, չը բերի, և չգրել՝ չտեսայ, չբերի, ուղիդ կերպով: Տաղաչա. փութիւնը կը սորվեցնէ, որ միայն ոտանա. ւորներու մէջ կը գրուի ը գիրը՝ ուր կը չ'նշուի. թէպէտ և արդի տաղաչափները ուշ չեն դնել կանոնիս, և հազար տեսակ ոտանաութեանց պատճառ կ'ըլլան. բայց ոտանաւորաց մէջ գրուած ատենն ալ՝ կը գրուի մէկ բառ չ'տե. սայ, չ'բերել, չ'տեսնելով, ինչպէս կը գրենք տըկար, տըգետ, և այլն:

Յաջորդաբար կը խօսինք նաեւ՝ թէ ա. պատնիին բացասականը ուր պէտք է գրել, բայց թէ պիտիին վրայ, և ուրիշ սխալա. գրութեանց մասին:

Լ. ԱՐՄԵՆ. ԱՅԶԻԿԵԱՆ

ՆԱԽԳԻՆ ԵՎ ՆԱԽԳԻՆՆԵՐ

1. Խոստացած էինք երկտողի մը յայտ. նել մեր կարծիքը՝ վաղուան ծայն հայաթեր. թի մասին, և ահա առիկ սորա երկրորդ թիւն ալ ստանալով՝ չենք մոռնար մեր խոստումները: Սոյն դեռարուսիկ հայ գրականական լեզուներ կը պարունակէ ընտիր առաջնորդական յօ. դուածներ, կ'ուզէ պատերազմել ընդդէմ մեր ազգի ճշմարտապարտութեան, վատութեան. ներու, կեղծքներու, անիրաւութիւններու,

ամբողջ մեր ազգին վաղիջական ազատութեան քերականութիւնը » . ահա այս ամէնը գրչի հարուածով պիտի աշխատի քանդել ու գրուել : Արդի ազգային լրագրութեան մէջ՝ այսպիսի թերթի մը գոյութիւնը միզ շատ ուրախութիւն կ'առնէ, միայն թէ կը մաղթենք այս երիտասարդ գրական աշխատակիցներուն՝ որ միշտ հաստատարիմ մնան այս իրենց ձեռնարկած կամ խոստացած վեճի մը ազգագրութեան գաղափարին, և երբեք չլնդին օտարամուտ և իրենց նպատակէն զարտուղի յօդուածներով : — Սոյն թերթի երկրորդ թիւին մէջ (15 Նոյեմ. 1898) . շատ կողմ և մշակուած գրականութեամբ գտանք հետեւեալ յօդուածները . Այլասերտումն՝ Լեւոն Արսէնեան, Հայրենիքի խօսքեր՝ Նահապետ, Մեր... գործը՝ Առաքել Մարտիրոսեան, Խրատ մը՝ Սուրեն Պարեւեան :

2. Եւր ջերմ շնորհաւորութիւնները կը խոսենք հրապարակաւ՝ Վեհմ. Միքայէլ էֆ. Մամիկոնեանի, որ գաղղ. տէրութենէն կ'արժանանայ Պատուոյ Լէգէոնի Սպայութեան աստիճանին :

3. Կը սպասէինք ու կը սպասէինք՝ ի վաղեց աւետեալ թերթի մը՝ Անանիոսի հրատարակման, ահա ընկաւ ձեռուրդի փափաքելին, տոբոժով կը թերթենք և հետաքրքրութեամբ կը կարդանք : Թերթին առաջին յօդուածը՝ Կարապետի վերնագրով, Պատ. խմբագրապետին՝ Ա. Չապանեանի առաջնորդական վեճի գաղափարները կը ներկայացնէ : Տիտղոս գաւելտի վախճանն ուրախալի յոյսերով կը ազդարարէ : Չայն մորակ և շարժառիթ կը նկատէ, արդի ազգային կրթական, գրական, և այլն, խանգաւառ ժրութեան : Պայտղ ազգային մտքի և բարոյականի անկեալ վիճակին վրայ խօսելով՝ սիրելի երկրին վրայ իւր հետեւեալ երեմիականը կը կարգայ . « . . Տժգոյն գրականութիւն մը, յետամնաց գաղափարներու հակում, թոյլ պաշտպանութիւն ժողովրդին իրաւունքներուն, գեղեցիկ մեր ազգային հաստատութեանց մէջ, ոճերներ ձեւանդանդին մէջ, ողորմելի վիճակ մը զարդաներու, ահա Պոլսոյ հայութեան կացութիւնը » : Բայց յօդուածագիրը՝ յուսոյ ձեռքներով կը տեսնէ նաեւ սառը մերձաւոր վերականգնումը :

Այս առաջնորդական յօդուածին համանման գովելի է՝ իւր Հայ գրականութեան յօդուածիկն, որուն մէջ կը յայտնէ՝ թէ մեր սակեգրիչ նախնեաց երկերը փափագելի է սախարհաբար թարգմանութեամբ նուիրել հայ ժողովրդին : Կը յուսայ որ « Մխիթարեան Հայրերը, որոնք ամենէն աւելի հեղինակութիւն ունին և միջոց (?) այդ այնքան դժուար

ին որքան սիրուն գործը կատարելու, ու շարքութիւն կը դարձնեն այս կարեւոր պահանջին » : Գովելի տեսանք նմանապէս՝ Վահրամ Սվաճեանի Պաշտպանութիւնը, և Տր. Պոլսոյ Բոյսեանի Հայրենի շիջեղը հետաքրքրական յօդուածը : Այս առաջնակարգ յօդուածներէն դատ՝ Անանիոս հրատարակած է շատ ուր վէպեր, որոնք՝ եթէ ոչ բանասիրաց, բայց ժողովրդեան հաճոյ և սիրելի կ'անցնին : Օգտակար և շահեկան կը զուտենք՝ յարգելի Խմբագրապետին ազգային քրոնիկ տիտղոսի ներքեւ հարգուած տգրեթը :

Ա. Չապանեան այս գրական հանդէսը որ ազգային գրականութեան պատիւ պիտի բերէ, ոչ միայն իւր մշակուած մտքի գաղափարներով կ'ուղէ զարդարել ու կատարելագործել, այլ և աստարութեամբ ծանօթ և հմուտ ազգային և եւրոպացի բանասիրաց, որպիսիք են, Օ. Քասիկը, Ա. Մեյնէ, Ս. Վարդ. Պաշտպանը, Բ. Բաւմաշեան, Լ. Մանթանց, և այլն : Կը յայտնենք հրապարակաւ Չապանեանի մեր ջերմ խնդակցութիւնը . և ի որտէ կը մաղթենք իւր ազգագրութեան թերթին արգիւնաւոր և երկարատեւ կեանք մը, քաջալեր՝ լընալ Հայ գրականութեան :

Քանի որ խօսքերին ազգային թերթերու վրայ է, արժան կը համարենք յիշելու թէ որչափ ուրախալի է տեսնել նորոսներ թերթերու վերերեւումը, նոյնչափ եւս ցաւալի է այլոց անյայտանայր : Բայց հրատարակիչ անեղազրելի են . իրենց տնտեսական նեղ վիճակն և ազգին կողմէն գուցէ քաղաքական պակասութիւնն է, որ կը ստիպէ զանոնք քաջալի հրապարակէն : Անհատական խմբագիրը՝ գրեթէ միշտ վիճակուած են սոյն դժբախտութեան, բայց ոչ միշտ և միաբանութիւնը . զոր օրինակ Բաղմալիայի, Հանդէս ամսօրեայի և Արարատայ նման հանդիսից զազարանմէ՝ դըժուարաւ պիտի կարենաւ արգարանայ : Փափաքելի էր որ այս միաբանական շրջանակին մէջ կրկին ժանդը երուսաղեմի Սիոնն, որոյ երկարամեայ հանգիստը բաւական կը կարծենք : Որչափ որ ծանօթ է մեզ, նոյն պատուաբան Միաբանութիւնը բաւական նիւթական և գրական ոյժ ունի յարուցանելու իւր թերթը, և մրցելու այլոց հետ . սաոր սթապանով պատուաբեր կը տեսնենք Նրուսաղեմի միաբանութեան և խրախոյս նորա երիտասարդ միաբաններուն, որոնք արդ իսկ ժողովրդական թերթերը կը զարգարեն :

4. Զգալի փոփոխութիւն մը կը տեսնենք՝ Պոլսոյ ազգային Բախրակ թերթի վրայ . իւր ծաւալը՝ կ'ընդլայնէ զանազան օգտակար բերու հետ, կը բովանդակէ հետաքրքրական

յօգուածներ՝ գաւառի, ազգային երգերու, երգչիներու, լեզուի և բաներու մասին, որոնք հայ գրականութեան մէջ անծանօթ են, և ահաւասիկ այսպիսի պակաս մը կ'աշխատին ընդ Պատ. խմբագրապետն Ս. Իսաթեան և իւր յարգելի թղթակից անդամներն. որոնք ենք լսելով որ այն գրական թերթին Գրասէր Ալտոմ (Ե. Տէմիրձիպաշեան) իսկ պիտի մասնակցի իւր հմուտ յօդուածներով: Բանասիրական տեսակէտով յայտնի կը տեսնուի, որ Բիշրաքին՝ Պօլսոյ ազգային գրականութեան լաւ մղում մը պիտի տայ: Բիշրաքին՝ աւելի յարեցի թերթ մը պիտի հանդիսանայ, եթէ այլ եւս տոյն նոր չըլլանով՝ ձրի համակրանք կամ հակակրանք հրապարակ չկանէ, որ գրական թերթի մը համար պարտաւելի թերութիւն է:

5. Կեղծ քննադատութիւն. — Այս վերջին ամիսներու մէջ՝ մեր ազգային պարբերական և ամէնօրեայ թերթերն գրախօսական քննադատութեան մեծ կարեւորութիւն կու տան: Շատ գովելի գործ մ'է, եթէ անկեղծ և ճշմարիտ գրելով գրքերն գնահատուի կամ քննադատուի. բայց այժմեան հրապարակուած քննադատութեանց մէջ՝ մերթ ընդ մերթ աղօտ են ճշմարտութիւն կամ անկեղծութիւն: Ահա հրապարակ կ'ենք գիրք մը կամ յօդուած մը. եթէ այդ երկն քննադատին բարեկամին է, կամ անկէ նիւթական շահու աւելակութիւն մը կայ, երկին վրայ գովեստներու մանանայ կը տեղադ. թէ և հեղինակն ըլլայ նաեւ մի աննշան գրիչ, քննադատը զայն կը բարձրացնէ բանբիւրն բանասիրաց դասակարգին մէջ, « գիտուն է, հանճար է և վերնապէս տաղանդ է »՝ ըսելով, կը վերջացնէ իւր քննադատականը, առանց երկասիրութեան վրայ թերութիւն մը գտնելու: Իսկ ընդհակառակն՝ եթէ երկասիրողն՝ իրեն հակակրի է կամ հակառակ կարծեօք, և կամ նոյն երկը իւր նիւթական շահուն կերպով մը փնտս կը բերէ, ահա խեղճ երկասիրողը պարտաւանջօք կը քարկոծէ, երկասիրութեան թերութիւնները խոշորացուած հրապարակ կը նետէ. վերջապէս, թէ երկը և թէ երկասիրողը՝ անիրաւ կերպով աւովին առջեւ անուանարկ կ'ըլլան: Ողբալիտ և անկեղծ քննադատին պարտքն է ընդունել և գործադրել *égaré* :

6. Թէոքրոսի մէջ՝ հռչակաւոր ազգային մեծ նկարչին՝ Սյւլազովսիի, հրապարիչ նկարներն ցուցահանդէս դրուած են: Ուրախալի է լսելն՝ որ այսպիսի տաղանդաւոր հայ նկարչին, արժանաւոր յաջորդ կը պատրաստուի իւր քաղ աշակերտն Պ. Մապա-

նեան (որուն մասին՝ տես Բազմալիկ Նոկտ. 1898. Հանգիս Հանդիսից 5):

7. Ուրախութեամբ կ'իմանանք, որ Փարիզու մէջ հայ ուսանողներու խումբ մը հաստատած է Ակումբ « Cercle des Etudiants Arméniens » մը, որուն նպատակն է ոչ քաղաքական, այլ գիտական և գրական նիւթոյ վրայ աշխատել և կապ մ'ըլլալ ժողովրդեան և գիտութեան միջեւ: Այս գովելի ակումբը քիչ ատենէն պիտի հրատարակէ՝ Համալսարան տիրոջ ու պարբերական թերթ մը, և անոցն է, Cercle des Etudiants Arméniens, 125, Boulevard St. Michel. 125. PARIS.

8. Նոր կեանքի (թիւ 20) մէջ կը կարդանք. որ Անգլիոյ Հայկական նպատաստամտոյց Յանձնաժողովին ձեռքով՝ Հանքի մէջ հաստատուած հայ մանարանն՝ գործաւոր հայ կառնայք իւր երախայրիք գորգ մը, Ռէտզմիւնդի գրի զուգարին ձեռքով թագուհւոյն մատուցած ըլլալով, այս հայկական նուէրը Ն. Վեհափառութեան շատ հաճոյ անցեր է:

9. Նոյն թերթէն կ'իմանանք, որ մինչեւ 1897 մարտ, խեղճ և կարգաւոր ազգայնոց Համար Հետեւեալ գումարն ուղղուած է՝ Պօլսոյ կեդրոնական նպատաստամտոյց յանձնաժողովին, որուն նախագահն է Սըր. Ժ. Ուրիշ:

Անգլիայէն ու Իւլանտայէն. Անգլ. ոսկ. 65,000
Սկովաիայէն » » 15,800
Ամերիկայէն և Եւրոպայէն » » 128,000
Հայերէ » » 16,000

Գումարն 224,800

10. Պօլսոյ ազգային թերթերէն կ'իմանանք, որ ազգային ամենէն հռչակաւոր մեքենագործը Յովսէփ էֆ. Գաֆաթեան, Նոկտ. 19ին վախճաներ է: Բիշրաքի խումբ (Նոկտ. 24) մէջ հրատարակուած է փաստարան Պետրոս էֆ. Մաշեանի դամբանականը, որ արտասանած է հանգուցելոյ վրայ: Այն դամբանականէն կ'իմանանք՝ որ « որքան ժամեր դժուար և կնճատ մեքենական խընդիրն ըլլային, եւրոպական ամեն ազգէ անձինքն, նոյն իսկ նաւային պալատնայք, լի վատահոլութեամբ իրեն դիմում կ'ընէին, նա ալ թափանցողական մտօք, լուծում կու տար, այնքան տիրապած էր մեքենագործութեան բոլոր գաղտնեաց »: Շինած է գնահատելի գեղեցիկ երազընթաց շրջանաւոր: Հանգուցելոյ հանճարեղ, բարեկիրտ և առատաձեռն անձ մը կը նկարագրուի. աղքատաց և ազգային հաստատութեանց շատ նպատած է:

11. Ուսումնայ լրագրաց մէջ՝ վերջերս նորէն մեր ազգին պաշտելի պատմութեան հայրը հրապարակ կը հանեն: Ասոնց գաղափար-

ները Հանդես հանդիսիցէն մտադիր Հիւրընկալութիւն պիտի գտնեն, քանի որ դժբա-
բութիւնները լուրջ դիտողութեամբ կը շօշափեն
մեր ժերմանի պատմաբանը, կը գրէ Նոր դար.
« Մենք [նի ոչ] դժբախտութիւն ունենանք
կարգալու մտ օրերս Վիեննայի Միքիթարեան
Հայրերի տպարանում լոյս տեսած Յ. Կաղ-
բաշեանի « Փաւստոս Բիւզանդացի եւ իւր
խարդախողը » անունով մի գիրք . . . քննա-
դատելիք շատերն արդէն ցոյց են տուել թո-
րենացու պատմութեան ժամանակագրական
սխալները, եւ բացի շատ մի սղբիրներէից՝
նա օգտուել է նաեւ Փաւստոսից եւ Կորիւ-
նից . . . Գ. Կաղբաշեան գտնում գտնում է՝ թէ
Թորենացուն ինչ որ հաւանել է Փաւստոսի
պատմութեան մէջ — ըստ իւր ճաշակի փո-
փոխել եւ տգիտաբար, անմիտ, այլանդակ
[քննադատութիւն] քաղաածքներ անելով —
[ինչ փափոյն չեղան] զետեղել է իւր պատ-
մութեան մէջ . . . Մով. Թորենացուն նա
անուանում է [գոցեցնք ականջին] — ցնդա-
բան, գառամեալ, խարդախ, չեքաթարան,
վարձկան, կեղծ, տգէտ, ստախոս, զրա-
կան պաղտաւ (զո) . . . Որքան տգէտ է
[?] մեր ժերմուկը . . . Որչափ պարզամիտ է մեր
ժերմուկը . . . Որքան զգուշիկ [ածականներ] է
է միւր ժերմուկի պատմագրի վարձմուկը « Վե-
րոյիչեալ Հայ Հայաւններով յրաւականանալով,
մեր քննադատ — գրչակն [All right?] ըսկում
է չօչափե Թորենացու բարոյական կողմերն » :
Հոս կը դադրինք Նոր-դարի արձագանգ ըլ-
լալէ, վախճալով թէ մի գուցէ Հանդես հան-
դիսիցը այլոց փափուկ ականջներուն վնասէ,
յիշելով Կաղբաշեանի անձնութիւն կարծիք-
ները մեր պատմահօր բարոյական մասին, զոր
ազգային եկեղեցիին արանուէր խորաններու
վրայ բարձրացուցած կը տօնէ : Ահաւասիկ
ազգային քննադատներու (կը յարգենք բաց-
առութիւնները) արդիւնքը. չլաւեց իրենց
յատուկ գաղափարներով եւ գիտութեամբ ա-
ղարտելը՝ նախնեաց արդիւնաւոր երկերու
փառքը, եւ այժմ անսուրբ գրչով կը լանան
նոյն իսկ անոնց սրբազան եւ մաքրեին հոգի-
ները աղտողել : Այս օճով Քննադատութիւնը
մեր Հայ գրականութեան մէջ այնքան ար-
դիւնք պիտի թողու եւ ծաղկաւան արժէք
մը, որչափ թողուց եւ պիտի թողու՝ գիտական
դասակարգին եւ Հասարակութեան մէջ տար-
վիական կամ յեղաշրջական երեքեալ օտակ
ենթադրութիւնը :

12. Փարիզու գաղղիական նշանաւոր Հան-
դեսներէն « REVUE DES REVUES » Թերթը
(1 Նոյեմբ. 1898), Հրատարակեց *Le cime-
tière d'Athènes* վերնագրով Հայ բանասիրի
մը՝ Պ. Տիգրան Ներսիսի յօդուածն, որ գի-

տուն գրչով կը նկարագրէ յունական չի-
րիմները, մեռելաբարերն, եւ այլն : Իւր ընդ-
արձակ Հմտալից յօդուածը դարգաւորած է՝
11 շրիմներու պատկերներով, յորցց առա-
ջինը կը ներկայացնէ երեք քանդակեալ
անձինք, Հարսը իւր կենաց վերջին տղոյնը
կու տայ իւր ամուսնոյն : Երկրորդ նկարը կը
պատկերէ՝ յափտեանականութեան գուռը հա-
սած մայր մը, որ կը սեղմէ աղկան ձեռքն,
ըսելով. « Ով դուստր իմ, քու բախտը՝ Հայրը
պիտի մտածէ . . . » : Երրորդը սրտաշարժ կեր-
պով կը պատկերէ մայր մը ի հոգեվարս, որ
արտասուալից աչօք կը դիտէ իւր որդին՝ զոր
աշխարհայ վրայ բոլորովին որր պիտի թողու-
նէ այլն : Սոյն Հանդիսի Պատ. Խմբագրապետը
մեր ազգային յօդուածագիր բանասէրը կը
գովէ հետեւեալ ծանօթութեամբ. « Après
les Masques inoubliables, les corps immor-
tels, եւ այլն, nos lecteurs seront sans doute
heureux d'aller, avec Tigrane Yergate, le
plus grand parmi les écrivains arméniens
vivants, méditer — le jour des morts —
en Grèce » : Ուրախակցութիւնն կը յայտ-
նենք Պ. Տիգրանի ներկայ, որ ի պարտեան Հայ
գրականութեան, նոյն իսկ օտարագրէն Հմտա-
լոյն անձնաւորութիւն մը կը Հանդիսանայ.
սակայն կը փափարինք որ իւր պատուարեր
ուսումնասիրութիւնքն աւելի ազգային Հնա-
խօսութեան կամ մատենագրութեան ներքեր
ըլլային՝ քան թէ միայն օտարագրի :

13. Քիւրքիկ շաբաթաթիւթի (29 Նոյտ.
1898) մէջ կը կարդանք հետեւեալ ուրախա-
լի լուրը, թէ Ատանայի մէջ « Կաթողիկէ Հայեր,
անցած տարիէն սկսեալ մասնաւոր ջանք ու
մղում ցոյց կու տան զպրոցներու համար . . .
զեղեցիկ չէ՞ք մը այս տարի կառուցիկ վար-
ժարանի համար, որուն ծախքն է 1000 լի-
րա . . . Ատանայի մէջ տեղ մը, 1000 լիրա
միայն դարողին չէ՞նքին յատկացնելը՝ նշա-
նակիչ պարագայ է, եւ կ'արժէ որ նախա-
նելի օրինակ ըլլայ : Այս իրողութիւնը երեւան
կը բերէ այն գործունէութիւնը, զոր ցոյց կու
տայ Առաջնորդ Թէրզեան Նիկոկոպոս, [որուն
նախանձելի օրինակին կը փափաքինք որ շատ
հետեւողներ գտնուին, ի զարգացումն կրթ-
թական հաստատութեան], որ վերջին ամիս-
ներուն մէջ, Ներոպա պոռոյս մը [չահեկան
եւ արդիւնաւոր պոռոյս մը] կ'ընէ բարեսիրտ
անձերէ նպաստ Հաւաքելու, Ատանայի եւ
չրիակայ զպրոցներուն ու մանկանոցներուն
համար . . . պոռոյսէն դառնալով, պիտի ձեռն-
արկէ ուրիշ իրթական ու բարեգործական
չինութեանց » :

14. Փարիզու՝ Արեւելեան կենդանի լե-
զուաց վարժարանի նախկին աշակերտներէ

միոյն կողմանէ, կ'առնունք ազգային գրականութեան հետաքրքրական հետեւեալ լուրը: Փարիզոյ գաղղիացի ապագայ հայրենագետը. — Յայտնի է՝ թէ Փարիզի Արեւելեան կենդանի լեզուաց դպրոցին մէջ հայերէն լեզուի դասախօսութիւն ալ կայ, զոր կ'աւանդէ ժանսթ ուսուցչագետն պր. Աւգ. Կարրիէր:

Աշակերտք՝ առաջին տարին՝ կը սկսին Սուրբ Գրէն, Յովսէփայ պատմութիւնը թարգմանելով, և կը վերացընեն՝ Չամչեան՝ Հայոց պատմութեան սկիզբի քանի մը գլուխները թարգմանելով ու վերլուծելով:

Երկրորդ տարին՝ համբաւաւոր Խորենացին է, որ կը արուի աշակերտաց ձեռքն, երբեմն ընկերակցութեամբ Սեբէոսի:

Իսկ երրորդ տարին՝ Սեբէոս, Փաւստոս և ուրիշներ, որոնցմով Հայէ մը աւելի(!) Հայերէն սորվելով դուրս կ'ելլեն շրջանաւարտք:

Չմոռնամ ըսել թէ պր. Կարրիէր քիչ մը խստապահանջ է. իրեն ձեռքէն դուրս չի կրնար ազատիլ աշակերտ մը, որ պէտք եղած պաշարը չունի քննութեան ժամանակ. ուստի կրնաք երեւակայել թէ որ աստիճան լաւ խնամք տարուած է Հայերէնի: Այս մասին շնորհաւորութեան և գովեստից արժանի է պր. Կարրիէր:

Այստեղ կը ներկայացընենք Հայերէնի հետեւող աշակերտաց անուանքը, և իրենց այս տարուան (1897-1898) քննութեան մէջ առած նիշերը, քաղելով նոյն դպրոցին պաշտօնական ցուցակէն.

Ա. ՏԱՐԻԷՆ

Պարոնայք	Lasson	Très bien	Ընդունուած Բ տարւոյ.
	Bourdonneau	Très bien	» » »
	Wallace	Assez bien	» » »
	Folquet	Passable	» » »
	Hérigny	Passable	» » »
	Berthe	Faible	Չէ ընդուն. Բ տարւոյ.

Բ. ՏԱՐԻԷՆ

Պարոնայք	Feillet-Pilatrie	Assez bien	Ընդունուած Գ տարւոյ.
	Béguin	Bien	» » »
	de Fabre de Latude	Passable	» » »
	Aubry	Bien	» » »
	Huber	Bien	» » »

Գ. ՏԱՐԻԷՆ

Պարոնայք	Armez	Très bien	Արժանացած վկայականի.
	Garnot	Bien	» »

Ուրեմն մեր խնդակցութիւններն և շնորհաւորութիւններն այս ապագայ Հայերէնագիտաց*:

15. Պոլսոյ Եղիկ շաքաթաթերթէն (31 Հոկտ. 1898) կ'իմանանք՝ որ Մուրատչայի (Պիէճիկի գիւղերէն մին) ազգային «Եկեղեցւոյ և դպրոցի մաստնադարանին մէջ կը գտնուին երեք կտոր ձեռագրեր. մին հաշոց,

ուրիշ քանի մը թերթեր պակաս են, և որու յիշատակարանը կը յայտնէ [զանուած ի Կուտինա տօմարական թուին 822ին], և երկու Աւետարան, մին 1062 թուին գրուած յիւսկիւտար Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ Ա. Երէց Տ. Օհաննէսի ձեռամբ, և միւսն 1071 թուին Պօլխ գրուած Տ. Գաւրիթ անձին ձեռամբ. սոյն ձեռագրերն մագաղաթեայ չեն»:

* Վերոյիշեալ վարժարանի մէջ մեր ազգային լեզուէն դաս, նմանապէս ուրիշ զանազան ազգաց, այսինքն, Հին և արդի արաբերէն, Պարսկերէն, Տաճկերէն, Մալայերէն, Ճապոներէն,

Յունարէն (արդի), Զիններէն, Զարաններէն, Անամիւրէն, Հնդկերէն, Թամուլերէն, Ռուսերէն, Ռումաներէն լեզուներու դասեր կ'աւանդուին: Գ. Խ.

16. Թերթերը կը գրեն թէ ձերխոյն Շար-
գիէի խմբագրապետը, որ սեպտ. 15ին Սուր-
հանդակ լրագիրը մը պիտի Հանէր, այժմ
սորա տնունը փոխելով ի Բանքեր, պիտի
հրատարակէ :

17. Երաղիկ սկսած է կրկին ծաւալով և
աւելի ճոխ բովանդակութեամբ հրատարա-
կուիլ . իւր երգիծարան և զուարճալի յո-
ղուածներուն հետ, խնամօք կը հրատարակէ
բանասիրական և գիտական յօդուածներ :

18. Նոր դար լրագրէն (N°. 194) կ'իմա-
նանք, որ « Ալաշկերտի նպիս . Ս . Սիրիոնը Վա-
խէթիայից բերել է 68 ձեռագիր և նուիրել
է Թիֆլիսի եկեղեցու Հնութիւնների թան-
գարանին նրանց մէջ կայ մի մագաղա-
թեայ աւետարան գեղեցիկ նկարներով ու
նախշերով, գրուած է 1059 թ. : Սոյն աւե-
տարանը, իւր վերջում նշանաւոր տեղեկու-
թիւններ է պարունակում՝ աւետարանի վրա-
ցերենի թարգմանութեան մասին, Լսպարեդ
Օրբէլիանու որդի Յովհաննէսի մասին » :

19. Մեր Կերմ խնդակցութիւնն և շնոր-
հատութիւնը հրապարակու և կը յայտնենք
Վսեմ. Սազըզ Յովհաննէս էֆէնտիի, որ Պա-
լայի աստիճանն ընդունած է :

20. Մտադրութեան արժանի է Մշակի
(N°. 197) հրատարակած մի բանասիրական
յօդուածը, որ կը կրէ Մոսգոնով իմաստասէր
գրագետ մը : — Մատենադարանին շրջըրը : —
Իզմիրեանց կտակի գործադիր մարմինը վեր-
նագրութիւնները :

21. Ուրախութեամբ կը լսենք՝ թէ Հայը
այժմ գրական զարգացման մեծ կարեւորու-
թիւն կու տայ : Վասն զի Միացեալ նահանգէն
թղթակից մը կը գրէ՝ թէ « Հայ գաղութիս մեր
խոր թմրութենէն սթափելով կը զարթնուի
նայելու գէպ ի մեր մատենադարանները հե-
տեւելով տեղական բնութեան, որոնք շատ և
շատ կը յարգեն իւրեանց օրագիրները, մա-
տենադարանները և քաջաբերն ամենայն
պարտաճանաչութեամբ » : Բուսանք ուրիշ
Հայ գաղթականաց անօրինակելի չի մնար այս
Հայ գաղութը :

22. Պատ. Ղ. Բոլատ էֆ. սկսաւ հրատա-
րակել իւր Հանդագիտակիր . որուն մէջ հաւա-
տարիմ մնալով իւր թերթին անուան, Հայ
հաւատարակութեան կը ներկայացնէ գիտա-
քիմը իւր արդիւնաւոր և շահաւէտ ճիշդա-
ւորութեամբ : Անցան գրչագիրներ օրինակե-
լու և կարգալու դարերն . անցան վիպասա-
նական զրքերով երեսակալութիւնը գուար-
ճացնելու ժամանակներն, սթափեցաւ Եւրո-
պա՝ գիտութեամբ : Ահաւասիկ Բոլատ, որ իւր
գիտական թերթով պիտի կարենայ մեծ ծա-
ռայութիւն մատուցանել ազգին պարգացման :

23. Վստնայի թղթակցէն կ'իմանաք հե-
տեւեալ լուրը՝ թէ « Փաղքիս մէջ մեծ թատրոն
մը կառուցանելու ճարտարապետական մրցման
առթիւ՝ Լեւոն Կրեմլեան ծանօթ երեսա-
սարդ անուանի ճարտարապետը՝ կ'արժանանայ
երկրորդ մրցանակի որ է, 1000 ֆր. : Կը փու-
թամ յայտնելու՝ թէ այս մրցման մէջ չէ տրուած
ոչ առաջին և ոչ երրորդ մրցանակ, այլ միայն
երկրորդ՝ երկու միջնակ, իսկ յիշեալ ազգային
Հայ ճարտարապետին, միւսը տեղացի պուլկար
ճարտարապետի մը : Մենք Հայ գաղութը
շատ ուրախ ենք, որ ազգային երեսասար-
դութիւնը իւր տաղանդով օտար երկրի մէջ
յառաջադիմութեան մեծ ցոյցեր կու տայ,
որք պատիւ են Հայութեան » :

Ներկայ տարւոյս մէջ՝ ի միջի այլոց Ռետե-
ւեալ հայկական ընտիր յօդուածները հրա-
տարակուած են օտարազգի Թերթերու մէջ :

1. *Byzantinische Zeitschrift*. Vol. 6, n. 3
e 4. Թերթը հրատարակեց, Անանիա Շիրա-
կաճանցոյն (600—50) ինքնագիր կենսագրու-
թեան վրայ քննադատական մը, որոյ մէջ կան
նաեւ պարսկական յարձակմանց պայ Հե-
տաքրքրական մասեր : Ապա նոյն վարդապե-
տին շատով վրայ դրածը կը քննադատէ,
պատմական ծանօթութեան հը կը յաւելու՝
գատական Հաշուոյն Հաստատութեան մասին :

2. *Muséon*. Tome 16, n. 4. կը պարու-
նակէ՝ Մեծ. Մինաս Չէրագի Հայկական եկե-
ղեցի գրութիւնը : Յայտմ կ'ապացուցանէ հե-
ղինակը՝ թէ բրիտանական թիւն յարեւել-
յան Հայանց ժողովրդոց ազգութիւնը և քա-
ղաքականութիւնը : Ապա կը յաւելու՝ թէ
բազմացան Հոն տեղական, ինքնագրութիւն, բա-
ժանեալ եկեղեցիք՝ ազգայնութեան հոգեւոյ-
ման զի, արեւելեան գաղափարաց Համե-
մատ՝ Հաւատքով կ'որոշուին ազգեր իրարմէ :

3. *Revue de l'Orient chrétien*. année 23.
n. 23. կը բովանդակէ յօդուածներ՝ Այցե-
լորքիւն յիշմահաճին տիտղոսով : Այս պատկե-
րագոր յօդուածներուն մէջ կը նկարագրուին
Եփմանի տեղագրական, նուիրապետական
կէտերն : Կը խօսին գեղեցիկ կերպով՝ վա-
նաց, եկեղեցիքն, կղերանոցին, Հիւրանոցին,
և այլն, վրայ :

4. *Preussische Jahrbücher*, n. 12. ստու-
րագրութեամբ Rohrbach P. Հայոց մասին
ազգագրական և պատմական լի տեղեկու-

թեամբ գրութիւն մը հրատարակեց. — յո-
րում՝ տուրանեան և իրանեան ժողովրդաց
մէջ եղած յարաբերութիւնը կը բացատրէ:
Զանազան ծանօթութիւններ կու տայ՝ շայտց
ազգիին և աշխարհին վրայ:

ՅԵՂԵԿԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՄԻՍ

ՆՈՅՆՄԱՐ 20

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳԳ ԵՒ ՍՊԱՆԻԱ

ՄԻԱՑԵԱԼ Նահանգաց և Սպանիոյ մէջ
գերջնական հաշտութեան մը համար ի Պարիզ
գումարուած երկուց Պետութեանց Դեսպանա-
ւորները, շատ ծանրութեամբ կը յաւաքէն նա
մանաւանդ դժուարին և անհամաձայն վիճակի
մը մէջ կը գտնուէ՝ մասնաւորապէս Փիլիպպեան
կղզեաց պատճառաւ:

Ամերիկացիք՝ Մանիլայի տերիտորիան իրա-
ւունք մը ստացած կը համարին ամբողջ Փի-
լիպպեանց վրայ: Եւ կամ կ'ուզեն զնկ կէս մի-
լիարով: Սպանիացի նուիրակը բացարձակա-
պէս կը պնդեն, որ Սպանիա չի կրնար հրաժա-
րել փիլիպպեանց գերիշխանութենէն: Այս առ-
արձայնութիւնը քիչ քիչ այնպիսի կերպարանք
մը կ'առնու, որ մինչև կը սպառնայ պատճառ
ըլլալու դեսպանաժողովին ցրուելուն և թըշ-
նամութեանց սկսելուն: Ամերիկացիք ցարդ ի-
րենց պահանջներէն կէտի մը վրայ տեղիք
առած յեն: Միացեալ Նահանգք որ երբեմն
կը խորշէին աշխարհակալութենէ և կ'ընդդի-
մանային աշխարհակալութիւն փափաքող ժո-
ղովրդաց, հիմա կը սկսին ցուցնել՝ որ հարա-
զատ ծնունդք են Անգլիոյ ժողովրդեան և ոգ-
ւոյն: Նիւ Եորքէն հեռագիր մը կը ծանուցանէ՝
որ ամերիկացի նուիրակը հրահանգ ընդու-
նած են, եթէ մինչև Նոյեմբերի 23 սպանիացի
նուիրակը չընդունին Միացեալ Նահանգաց
հարաբ. պահանջքը, բանակցութիւնները ընդ-
հատեալ հաշակել և զինադադարումը վերցունած:
« Այն ատեն Ամերիկա գորութեամբ պիտի
ձեռք բերէ, ինչ որ չլրացաւ դիւանագիտական

միջոցներով » և կ'ըսուէ՝ որ երկու բանակը
անմիջապէս բռնեն զԿուբա և զՓիլիպպեանս:
Սպանիացիք կը պահանջեն, որ զաշխարհովը
Զինադադարման հիմունքներէն դուրս չելլէ, և
կը ծանուցանեն՝ որ չեն կրնար ընդունիլ Ամե-
րիկաց. ոգ պահանջքը: Սերով յանձն կ'առնուէ՝
որ իրաւարար իշխանութիւն մը դուռի: Եւ ե-
թէ իրենց արգար դիտողութիւնքը չըսուին, այն
ատեն պիտի բողբեն ընդդէմ Ամերիկաց. ոգ
պահանջներուն և պիտի թողուն զԻսպանաժո-
ղովը: Բայց յետոյ,...

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳԳ

Միացեալ Նահանգաց մէջ կատարուեցան՝
գաւառներուն կառավարաց և Համաժողովին
(congreso) ընտրութիւնք, որոնք այս տարի ար-
տաքոյ կարգի կարեւորութիւն մը առած էին
ներկայ քաղաքական պարագայից պատճա-
ռաւ: Մէկմէկու ղէմ՝ կը կուռէին հասարա-
պետականք՝ որք կողմնակիցք են աշխարհա-
կալութեան, մշտնջենաւոր բանակաց և ծո-
վային զօրութեան անելուն, և ռամկավարք՝
որոց սիրելի է պահել Միացեալ Նահանգաց
նախկին ամփոփ ժրագիրը, Հասարակապետա-
կանք շահեցան մեծամասնութիւն մը, թէպէտ
յոյժ նուազ Համաժողովին մէջ, և իրենց թիկն-
ածուն Ռուսթվելտ, որ ամանգամայն յաւորդ կը
կարծուէ: Մէկքէնէյի, ընտրուեցաւ Կառավա-
րչ Նիւ Եորքի վիճակին: Յայտնի է, որ յԱ-
մերիկա ընտրութեանց մէջ մեծ դեր կը կա-
տարէ դիւմը, և երկու կուսակցութիւնք ան-
համար գումարներ ծախեցին այս առթիւ:

ԲՐԱԶԻԼ

Նոյեմբեր 18ին Բրազիլի Նոր նախագահն Կամ-
բու Շէլլաս, անցաւ իշխանութեան զուռի, յոր-
դորելով Աւետարդով մը զգաւառ յարմարելու
Հասարակապետական ձևոյն որ հաստատուն
վարչութիւն մը դարձաւ Բրազիլի համար, և
պահարարակերով գաւառաց բաժանողական ձեռ-
տու մեքքը: Ապա նոր պաշտօնարան մը անուա-
նեց:

ԱՆԳԼԻԱ

ԱՆԳԼԻԱ — ԳԱԼԼԻԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐ

Երբ անգլիական լրագրութիւնը բարձրաձայն
դուրի մը Գալլիաց. ոգի Ֆալոգա գտնուելուն
դէմ, Պարիզի կառավարութիւնը իտեալե-
կաբեր կոչեր էր ի Գահիրէ և ապա ի Պարիզ՝